

A szerző előszava a magyar kiadáshoz

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy a közelmúltban magyar nyelvre lefordított *Hatalom felelősség nélkül* (*Power Without Responsibility*, társszerző: Jean Seaton) című kötet után nem sokkal ez a könyv is megjelenik magyarul. Míg az előbbi a szűkebb értelemben vett brit médiatörténelemmel foglalkozott, e munka inkább összehasonlító szempontból vizsgálja a kortárs médiával kapcsolatos kérdéseket.

A könyv kiindulópontja, hogy szoros kapcsolat áll fenn a média szabadsága és a demokratikus nyilvánosság, valamint a demokratikus eljárások között. Ez a tétől és időtől függetlenül érvényes meglátás éppúgy érvényes a Magyarországhoz hasonlóan mintegy 26 évnyi tapasztalattal rendelkező fiatal demokráciákban, mint a Nagy-Britanniához hasonló évszázados demokráciák esetében (jóllehet az utóbbi sem rendelkezik olyan tiszteletre méltóan hosszú múlttal, mint néhányan gondolni szeretnék, hiszen pl. a brit lakosság többsége 1918-ig nem rendelkezett szavazójoggal).

Ez a könyv kísérletet tesz arra, hogy túllépjen a hagyományos alkotmányköz-pontú megközelítésen, amely szerint a demokratikus szabadságjogok (szavazójog, gyülekezési szabadság, törvény előtti egyenlőség, szólásszabadság) számára alkotmányos védelmet kell biztosítani – ez valóban rendkívül fontos, azonban egyáltalán nem elégséges. Számos önkényuralmi rendszer rendelkezik kiváló alkotmánnyal.

Szükség van például a választási verseny tisztaságát biztosító szabályokra. Ez mindenekeelőtt azt jelenti, hogy *hatékony* korlátok közé kell szorítani a kampánykiadásokat és a televíziós politikai reklámtevékenységet. Az Egyesült Államok – számos más országgal szemben – nem rendelkezik ilyen szabályokkal, ami megmagyarázza, hogy az ország erős demokratikus rendszere hogyan silányulhatott plutokráciává. Az olcsón elérhető internet sem szolgált eddig olyan műszaki megoldással, amely a választási versenyre vonatkozó méltányos szabályok helyébe léphetne.

A demokráciának emellett kiterjedt nyilvánosságra is szüksége van. Szükség van olyan helyekre, ahol az eltérő érdekeket és értékeket képviselő csoportok hatékonyan szerveződhetnek, és erőteljesen kifejezhetik álláspontjukat és javasolt megoldásaikat. Szükség van ugyanakkor olyan közös helyekre is, ahol a társadalom tagjai összegyűlhetnek és diszkurzív keretek között megvitathatják az alternatívákat.

Az e kötetben bemutatott érvek szerint az újságírás különböző (egyfelől valamely érdekek képviseletén, másfelől pedig az objektivitás eszméjén alapuló) fajtái különböző módokon járulnak hozzá a demokrácia működéséhez. Az érdekképviseletet végző média szilárdan, a közéletet felpeszdtítő módon ad hangot a különutas érdekeknek, értékeknek és megoldásoknak. Az objektív újságírás és a pártatlanul moderált médiavita ezzel szemben biztosítja azt a deliberáción alapuló teret, ahol a társadalom tagjai összegyűlhetnek és értékelhetik az együttes fellépés lehetőségeit. Az érdekképviseletet végző újságírói tevékenység természetes helye a magánszféra és a civil társadalom; az objektivitásra törekvő újságírás helye pedig a közszolgálatot ellátó média.

A demokráciával foglalkozó könyvek meglepően nagy számban szinte meg sem említik a médiát, noha az központi szerepet tölt be a kortárs demokráciák működésében. Érdemes ezért a múltbéli tapasztalatok alapján azonosítani azokat a problémákat, amelyek újra meg újra felmerülnek a médiarendszerek működésével kapcsolatban.

A magántulajdonban álló médiumok esetében például megfigyelhető az a tendencia, hogy a médiumok tulajdonosi köre koncentrálódik, és egyes érdekeket hátrózzottan túlreprezentál. Rosszabb esetekben ez akár egyfelől a magánmédia, másfelől pedig az autoriter állam vagy a meghatározó politikai pártok közötti összeütközéshez is vezethet. A magántulajdon azonban nem garantálja az államtól való függetlenséget sem. Az ilyen jellegű problémákra adott sablonválaszt jellemzően a monopóliumellenes jogalkotás, az újságírók szakmai kultúrájának fejlesztése, a kisebbségben lévő médiumoknak nyújtott állami támogatás, valamint az alárendelt csoportok polgári média létrehozására irányuló összehangolt cselekvése jelenti (utóbbi mára jelentősen megkönnyítette az internet).

A magántulajdonú médiával kapcsolatos másik visszatérő probléma a túlságosan domináns szerep, ami a túlzottan szórakozás-központú „médiadiéta” révén a választópolgárok tájékoztatatlanságához vezethet. Felmerül még a magánmédia-rendszer esetében a zárványokra töredezettség veszélye is, amikor az egyes csoportosulások csoporton belül erősítik meg egymás előítéleteit anélkül, hogy a szélesebb körű társadalommal interakciót folytatnának. A megoldás ilyen esetben az erős közszolgálati televíziós, rádiós, és internetes hírszolgáltató ágazat kialakítása.

A közmédia sem mentes ugyanakkor a visszatérő problémáktól. A legsúlyosabb probléma, hogy esetükben felmerülhet, hogy a közérdek helyett az állami érdekeket képviselik. Léteznek e probléma kezelését szolgáló kifinomult stratégiák, pl. az eltérő nézőpontokat és érdekeket képviselő felügyelőbizottságok létrehozása, független finanszírozás, pártatlanságot előíró jogszabályi követelmény, az intézményi kultúra fejlesztése, végül – és mindenekelőtt – pedig a műsorszolgáltatói függetlenség nyilvános támogatása. Az 1920-as években még az állami propaganda szócsövének tekintett BBC azért szakíthatott addigi szerepével, mert a nyilvánosság támogatta a függetlenség kivívására irányuló erőfeszítéseit.

A második probléma, hogy az – állami tulajdonú vagy szabályozott – közszolgálati műsorszolgáltatás könnyen piaci alapúvá válhat, emiatt pedig alapvető feladatának ellátása helyett a magánszektor tükörképe lesz. Ilyen esetben megfelelő finanszírozás és hatékony szabályok biztosítása lehet a megoldás.

A jelen bevezetés eddigi részében csupán azt vázoltuk fel, miként lehet fenntartani egy működőképes plurális médiarendszert. A demokrácia tökéletesítésében való közreműködéshez azonban a médiarendszereknek fejlődniük is kell. A nemzetállamok és nemzeti demokráciák a liberalizált kapitalizmus következtében kevesebb hatalommal rendelkeznek (ami megnehezíti az állam számára, többek között, a multinacionális nagyvállalatok megadóztatását). Az éghajlatváltozáshoz hasonló globális problémák továbbá jellemzően nem oldhatók meg csupán országos szintű intézkedésekkel. Az ilyen problémákra adott válasz eddig jellemzően további irányítási szintek (például az Európai Unió és a nemzetközi igazságszolgáltatási rendszer) kialakítása, valamint szupranacionális kormányközi fellépés volt.

E megoldásokat azonban a médiarendszerek jelenlegi, erősen országhatárokhöz kötött felépítése nem támogatja. Nem rendelkezünk tehát egy szilárd euromédiarendszerrel, amely erősítené az európai polgárok önazonosságának érzetét, támogatná az egész Európára kiterjedő demokratikus eszmecserét, és felelősségre vonná az európai intézményeket. A legtöbb országban a hírek között egyre inkább háttérbe szorulnak a nemzetközi és globális problémák – pont, amikor erre a legnagyobb szükség lenne. A média szerkezetének és a hírekkel kapcsolatos értékrendjének alkalmazkodnia kell a demokratikus rendszereink fejlődéséhez.

Többek között ezek a gondolatok jutottak eszembe, amikor a magyar közönséget szem előtt tartva újraolvastam a könyvemet. Azonban ahogy látni fogják, a kötet számos egyéb, többek között az internettel, az újságírás jövőjével, a *romkom* dráma demokratikus jelentőségével, valamint a könyvszerkesztők egy szűk kulturális hagyomány fenntartásával kapcsolatos szerepével összefüggő kérdést is körbejár. E kötetet többször is kiadták már angol nyelven, megjelent már koreaiul, és hamarosan kiadják arab nyelven is. Nagyszerű érzés, hogy most Magyarországon is megjelenik, ahol már összesen négy alkalommal jártam, és minden látogatásom alkalmával csodálatos élményekkel gazdagodtam.

Végezetül szeretnék köszönetet mondani Koltay Andrásnak, amiért közreműködött a magyar kiadás elkészítésében.

London, 2016. október

JAMES CURRAN